

Izlaz Turske na Jadransko more u sklopu mletačke politike zaokružavanja Dubrovačke republike

Branko Sambrailo, Zagreb

Granični položaj u kome se našla Dubrovačka Republika s Turskom nakon velikih turskih pobjeda, naročito nakon zauzeća Bosne (1463) i Hercegovine (1483), imao je znatnog utjecaja na njen realan stav u međudržavnim odnosima. Smještena između Istoka i Zapada, kako s kopnene tako i s morske strane, Dubrovačka Republika je bila prisiljena, naročito poslije Mohačke bitke (1526), da se stavi definitivno pod zaštitu svog moćnog susjeda — Otomanskog carstva. Ona je to morala učiniti tim više, što je bila stalno ugrožavana od svoje jadranske suparnice Mletačke Republike, i nije mogla dobiti efikasnu pomoć od hrvatsko-ugarskog kralja, pod čijom se vlašću nalazila od Višegradskog ugovora (1358). Radi toga je odnos Dubrovačke Republike prema bečkom caru sve više gubio svaku realnu osnovu.

Držanje Dubrovnika prema Mletačkoj Republici bilo je krajnje oprezno, radi njenog dominantnog položaja na Jadranskom moru, po kojemu je znatna dubrovačka flota plovila i prevozila trgovačku robu u sve krajeve svijeta. Ti su interesi primoravali Dubrovnik da zauzme što prijateljskije držanje prema Veneciji, kako bi njihovi odnosi bili što bolji. Pored toga Venecija nije pokazivala volju da uzvрати istom mjerom zbog trgovačkih uspjeha Dubrovnika, naročito u razmjeni robe između Istoka i Zapada. Te je uspjehe Dubrovnika omogućavala ne samo trgovačka spretnost njegovih ljudi i diplomatska vještina uprave, nego i geopolitički položaj u kojemu se Dubrovačka Republika nalazila na ivici Istoka i Zapada. Naročito je Venecija ljubomorno gledala na granični položaj i dobre susjedске odnose Dubrovnika s Portom, što je omogućavalo Dubrovniku, da on bude posrednik u razmjeni dobara dopremljenih kopnenim putem iz istočnih krajeva Otomanskog Carstva.

Radi takvog položaja Dubrovnika nastojala je Venecija uporno da Dubrovnik liši te njegove prirodne prednosti i da ga svojom politikom teritorijalnog zaokruživanja odvoji od njegovog turskog zaleđa, da bi ga tako ekonomski uništila i prisilila, da traži svoje uklapanje u Venecijansku Republiku, kako su ranije to učinili neki primorski gradovi.

Da bi postigla svoj cilj izoliranja Dubrovnika od njegovog zaleđa, najprije je mletačka diplomacija pokušala pridobiti Portu, da ona svoju robu uvozi i izvozi iz svojih balkanskih posjeda preko mletačkih luka Splita, Hercegnovog,

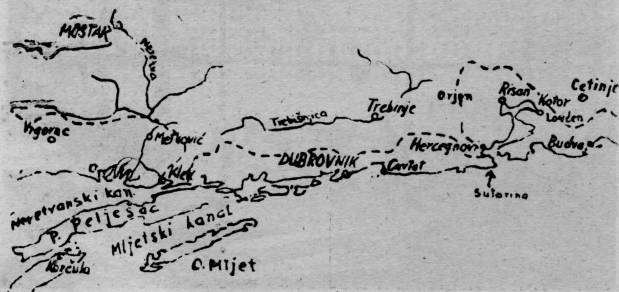
Kotora i drugih, a da pritom mimoide Dubrovnik. No taj diplomatski manevar nije donio željeni cilj, jer je trgovački promet preko Dubrovnika bio već stoljećima uveden postojećim putovima, a i zato, što je Dubrovnik, kao vazal Porte, strikno izvršavao svoje obaveze.

Nakon toga neuspjeha, putovi mletačke diplomacije kreću se prema Beču, da se pridobije car protiv Dubrovačke Republike, koja se rezervirano držala prema austrijskoj upravi i sasvim priklonila Porti. Taj je pokušaj izgledao naročito realan, nakon pristupa Mletaka Svetoj Ligi (1684) protiv Turske, kojemu je na čelu bilo austrijsko carstvo. Mletačka diplomacija je bila sigurna, da će Dubrovnik u takvoj situaciji, kao vazal Turske, doživjeti siguran slom. Srećom, ni dubrovačka diplomacija nije mirno gledala takav za Dubrovnik nesretan razvoj događaja. Zato ona odmah poduzima diplomatsku protuofenzivu u Beču kod austrijskog cara Leopolda u svrhu obnavljanja Višegradskog ugovora od 1358. godine, što joj potpuno i uspije. Car Leopold svojom poveljom od 5. IX. 1684. potvrđuje Višegradski ugovor, koji je garantirao Dubrovačkoj Republici autonomiju i obranu njenih trgovačkih interesa na Balkanskom poluotoku. A što je najzanimljivije, po tom je ugovoru mogao Dubrovnik da trguje s Venecijom i Srbijom i onda, kada kralj bude s njima u ratu. Prema tome, pošto spomenuti ugovor nije zabranjivao održavanje trgovačkih i političkih veza s Turskom, nije postojala nikakva smetnja, da Dubrovnik produži i nadalje svoje dobre odnose sa svima svojim balkanskim susjedima, a naročito s Turcima.

Na taj je način dubrovačkoj diplomaciji uspjelo, da za svoju Republiku zadrži naklonost cara i Porte, koji su, u pitanjima zaštite Dubrovnika protiv mletačke politike zaokružavanja, imali jedinstveno gledište.

Ne može se poreći, da Venecija nije imala koristi od svojeg članstva u Svetoj Ligi prilikom rata s Turskom u morejskom ratu (1684—1699), koji joj je pribavio, istina, i turske teritorije u zaleđu Dubrovnika, a time i mogućnost zatvaranja svih dubrovačkih putova prema istoku. Ali je to sve bilo samo za kratko vrijeme. Već mirom u Sremskim Karlovcima (26. I. 1699), koji su sklopili Turska i Austrija, a kojemu je Venecija pristupila tek 7. II. 1699. morala je Venecija da povрати sva osvojena turska područja u zaleđu Dubrovnika. Radi toga Venecija i nije htjela potpisati spomenuti ugovor u isto vrijeme s Austrijom i Turskom, jer ni jedna ni druga država nisu dopustile Veneciji da opkoli Dubrovačku Republiku sa svih strana svojim teritorijem i da je na taj način odreže od turskog zaleđa. To je bila velika zasluga dubrovačke diplomacije i pored toga, što je Venecija bila pobjednica u ratu i što je dobila zato znatan teritorij u Dalmaciji (Knin, Vrliku, Sinj, Neretvansko ušće, Hercegnovi, Risan i dr.), te Moreju, otok Lukadiju i Santa Mauro.

Međutim ovaj neuspjeh nije obeshrabrio Veneciju. Ona sada pokušava novom taktikom da uništi dubrovački trgovački potencijal. Nakon morejskog rata ona stvara nove trgovačke emporije u novostecanim obalnim mjestima, koja se nalaze u susjedstvu Dubrovnika (na Neretvi, Herceg-

Izlazi Turske na Jadransko more

novom i Risnu). No uza sve to ona ne uspijeva uništiti već tradicionalno uvedene trgovačke veze Dubrovnika s Turskom i drugim balkanskim državama, jer nije uspjela realizirati svoj plan potpunog kopnenog izoliranja Dubrovnika od njegovog prirodnog zaleđa, koje je bilo pod Turcima.

Kada je buknuo mletačko-turski rat 1714. godine, kojeg je nametnula Turska Mletačkoj Republici, Mlečani su mislili, da je nastupio ponovo pogodan trenutak da ostvare svoje planove protiv Dubrovnika, što im nije uspjelo realizirati na mirovnoj konferenciji u Sremskim Karlovcima. Venecija i u ovom ratu uspijeva zauzeti teritorij u zaleđu Dubrovnika i potpuno izolirati Dubrovnik. No i to je bilo kratkog vijeka. Požarevački mir sklopljen 21. VII. 1718. između Turske i austrijskog cara Karla VI. prisilio je i Mletke, da na njega pristanu. Ovaj mir je imao nezgodne posljedice za Veneciju, jer je osim Moreje morala povratiti Turskoj još i sav teritorij, što ga je bila osvojila u dubrovačkom zaleđu. Ovaj veliki uspjeh mora se pripisati vještoj dubrovačkoj diplomaciji, koja je našla put i način, da njena akcija uspije, iako Dubrovačka Republika nije učestvovala kao stranka na mirovnim pregovorima u Požarevcu. Baš radi toga su od neobične važnosti metode, kojima se dubrovački Senat poslužio, da utječe na tok požarevačke mirovne konferencije. Najprije je naredio, da se vrše intervencije kod Porte, koje provodi okretni dubrovački konzul u Carigradu Luko Kiriko. On uspije dobiti podršku za dubrovačke zahtjeve na najvišem mjestu turske uprave i prije same Konferencije. No to nije bilo još dovoljno. Trebalo je pridobiti i predstavnike ostalih država, koje su učestvovala u mirovnim pregovorima u Požarevcu. Pošto Dubrovačka Republika nije mogla biti službeno predstavljena na konferenciji, jer nije bila ratujuća stranka, konzul Kiriko uspije da ga engleski posrednik na mirovnoj konferenciji, Sir Robert Sutton, uzme kao svog tumača za turski jezik. U tom svojstvu aktivnog učesnika na samoj konferenciji Luko Kiriko je mogao razviti svoju punu diplomatsku djelatnost i utjecati ne samo na svoga engleskog principala, nego i na tursku i austrijsku delegaciju. Njegova uloga bila je tim teža, što je stanovite turskih delegata moralo biti tako formulirano, da se iz njega ne vidi želja Turske da intervenira u korist Dubrovnika, nego naprotiv da izgleda kao da oni sve to traže u vlastitom interesu Porte. Takav postupak se izričito tražio od Kirika u instrukcijama dubrovačkog Senata. Konzul Kiriko je svoju misiju u cijelosti i s uspjehom izveo.

Međutim da bi se Dubrovnik trajno oslobodio opasnosti Mletaka, kao graničnog susjeda, Turska je postavila zahtjev, da joj se dade izlaz na more preko dvaju koridora (jezičaca zemljišta) sa zapadne i istočne strane od dubrovačkog područja, koji su se dodirivali s mletačkim kopnenim pojasom. Na zapadnoj strani to je bio izlaz u Neum-Klek, a na istočnoj strani kod Sutorine. Te male koridore zemljišta do mora, morala je žrtvovati Dubrovačka Republika. Ona je to rado učinila, jer se time oslobodila mletačkog susjedstva, te tako bila sa svih kopnenih strana opkoljena zemljištem svoje zaštitnice Turske. Time je bila osigurana veza Dubrovnika s turskim zaleđem i isključena mogućnost venecijanske provale na njen teritorij s kopnene strane.

Venecija je, konačno, dala pristanak na tu soluciju ne dobrovoljno, nego pod pritiskom država prisutnih na mirovnoj konferenciji, a i zbog toga, što je u tom vidjela ne samo teritorijalno sakaćenje Dubrovačke Republike, nego i mogućnost uništenja usluga dubrovačkog brodarstva i luke u korist Turske.

U izlasku Turske na more u neposrednoj blizini Dubrovnika Venecija je sigurno pretpostavljala mogućnost, da će Turska izgraditi na dvjema ustupljenim potezima obale svoje luke, čime će joj postati nepotrebna dubrovačka luka i usluge dubrovačke trgovačke flote.

Međutim u tim se svojim očekivanjima Venecija prevarila Turska nije nikada na obalama Neum-Kleka i Sutorine izgradila svoje stalne luke, iako se tim obalama služila povremeno u pomorskom prometu za prevažanje robe iz svoje albanske provincije. Pretpostavka Venecije bila je također, da će izlaskom Turske na more kod Sutorine turska kopnena trgovina skrenuti na Hercegnovi, koji je imao lazarete i služio kao luka.

Prema tome očekivanja Venecije se nisu ispunila, ali su dubrovački diplomatski manevri postigli svoj željeni cilj. Ova dva mala turska koridora rastavili su teritorijalno dubrovačke od mletačkih primorskih posjeda i imali su za posljedicu, da je Dubrovnik tokom čitavog jednog stoljeća bio efikasno osiguran od venecijanskih pokušaja izolacije i mogućih iznenadnih napadaja. To je trajalo sve dotle, dok Napoleon nije zauzećem obalnog pojasa Dalmacije zbrisao s geografske karte i Dubrovačku Republiku i dva turska koridora, te ostvario neprekinuti kontinuitet dalmatinske obale.

Literatura:

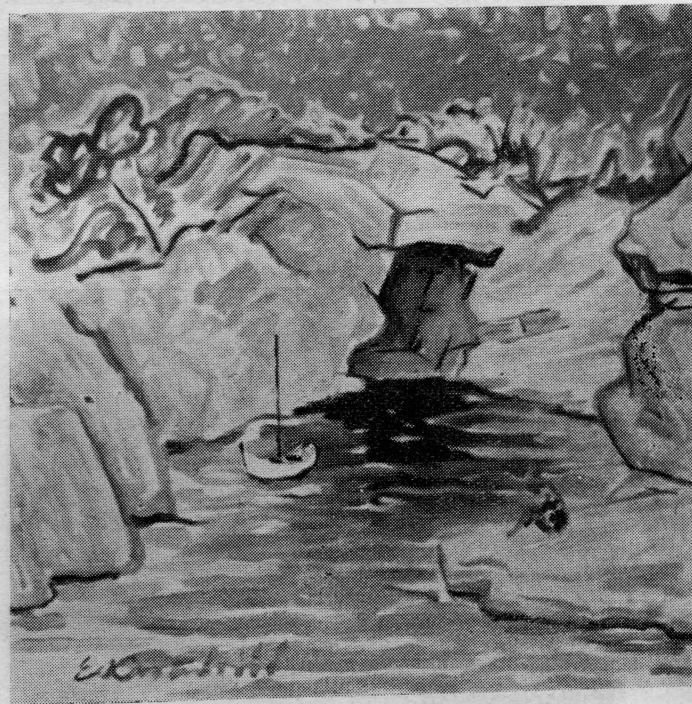
G. Novak: Prošlost Dalmacije, Zagreb 1944., knj. II.

G. Novak: Naše more, Zagreb 1932.

G. Novak: Dubrovačka diplomacija na mirovnom kongresu u Požarevcu, Zagreb 1929. (Šišićev Zbornik strana 655-664.)

B. Stulli: Pregled povjesti pomorstva do početka XIX. stoljeća (Pomorska Enciklopedija sv. IV. str. 33-49.)

G. Škrivanić: Dnevnik Dubrovčanina Mihajla Pešića o Požarevačkom mirovnom kongresu 1718. g. Beograd 1952. (Srpska Akademija nauka, Građa knj. VII. Istoriski institut, knj. 6.)

Akad. slikar Eugen Krstulović: Spilja na Lokrumu, ulje